

ТМ	Г. XXVIII	Бр. 2	Стр. 789 - 804	Ниш	април - јун	2004.
----	-----------	-------	----------------	-----	-------------	-------

UDK 316.334.52+327.58](=163.41)(497.4)

Оригинални научни рад

Примљено: 05.12.2003.

Миран Комац

Институт за национална питања
Љубљана (Словенија)

СРБИ У СЛОВЕНИЈИ*

Резиме

Срби у Словенији су алохтона мањинска заједница чији припадници воде порекло из Босне и Херцеговине, Србије, Црне Горе и Хрватске. Само неколико десетина Срба у Словенији води порекло од аутохтоне српске заједнице настањене у Белој крајини. Резултати пописа становништва из 1991. и 2002. године пружају мноштво података из којих се изводе закључци о положају српске заједнице у Словенији.

Кључне речи: Срби, миграције, имигранти.

1. Увод

Миграцијски процеси између Словеније и осталих подручја Југославије одвијали су се у читавом периоду њеног постојања. Ако за период између два рата важи да су миграцијски процеси били слаби, онда је период после другог светског рата био много динамичнији.

Реконструкција миграцијских процеса на подручју Словеније после 1954. године¹ показује да је број пресељења благо порастао до

miran.komac@guest.arnes.si

* Дати прилог је наставак већ објављених прилога о Србима у Словенији: Комац Миран, *Срби у Словенији*, у Владимир Петровић, (ур.), *Срби у Словенији*, Светска српска заједница, Београд, 1997, стр. 126-146; Комац Миран, *Српска заједница у Словенији, статистичка слика*, Грађа – Институт за национална питања, бр. 32, 1990, стр. 73-115, табеле; Комац Миран, *Српска заједница у Словенији*, Беседа Љубљана, бр. 1, 2000, стр. 7-33.

¹ Прецизних података о миграцијским токовима до 1954. године нема. Регистар становништва који нуди основне податке о миграцијским токовима био је форми-

прве половине седамдесетих година. Следи благи застој, који је био "увод у најинтензивније пресељавање у Словенију у другој половини седамдесетих година". О миграцијским процесима после другог светског рата немамо прецизних података. Према мишљењу аналитичара статистичке грађе, подаци о миграцијским процесима из редовне статистичких прегледа, у периоду од 1945. (тј.1954) до 1990. године, не приказују реалну слику миграцијских процеса. Ти токови су били обимнији од цифара које је забележила службена редовна статистика. Ово тврђење има смисла, јер су се до 1990. године миграцијски токови одвијали унутар заједничке државе, па је могуће да многи емигранти нису пријавили свој прелазак у имигрантску област.

За нашу расправу важна је чињеница да су миграцијски процеси мењали национални састав становништва Словеније. Процент оних који су се определили као Словенци је у попису 1953. године износио 96,52% становника СР Словеније; 1961. године 96,65%; 1971. године: 94,04 %; 1981. године 90,77%; 1991. године 88,31%. Најзад, према попису из 2002. године проценат становника који су се изјаснили као Словенци износио је 83,06%.

Процент Срба у укупном становништву Словеније је појединим пописима становништва износио: 1953. године – 0,77%, 1961. године – 0,86%, 1971. године – 1,20%, 1981. године – 2,27%; 1991. године 2,48%, и 2002. године – 1.96%.

Подаци пописа из 2002. показују да је на дан пописа у Словенији живело 150.763 људи или 7,7% становништва, који су се у Словенију доселили са подручја бивше заједничке југословенске државе. Велики део емиграната, скоро 85% (127.518 људи) дошло је у Словенију пре 1991. године. Преосталих 15% (23.245 људи) емигрирало је у деценији 1991-2002. До 1990. године највише имиграната је дошло из Босне и Херцеговине (приближно 43%), из Хрватске – 35%, Србије и Црне Горе – 18% и из Македоније 3%.

Сличан тренд можемо запазити и у периоду после 1991.. године. Од укупно 23.245 имиграната, из Босне и Херцеговине је дошло скоро 55% (12.661), из Хрватске 19% (4.551), из Србије и Црне Горе 16% (3.900) и из Македонија приближно 9% (2.113).

Половина имиграната преселила се у периоду 1971-1990. Остали су скоро пропорционално распоређени на период пре 1970, односно на период после отцепљења Словеније 1991. године.

Од укупног броја имиграната (150.763), држављанство републике Словеније имало је 119.500 особа. Остали (31.263) су имали

ран 1954. али су стручњаци сагласни да подаци имају кредибилитет од 1955 па надаље. Види: Данило Доленц, *Миграције са подручја бивше Југославије у Словенију и њихова социо-географска дејства* (магистарска теза). Универзитет у Љубљани, ФФ, 2003.

статус странца, били су без држављанства или су били уврштени под ознаку непознато. Дакле, до осамостаљивања у Словенију се доселило 127.518 људи, од којих је према резултатима пописа 1991. године 113.128 (88,7%) имало држављанство Републике Словеније, а преосталих 14.390 имало је статус странца или су били сврстани у категорију непознато.

У периоду 1991.-2001. година у Словенију се преселило 23.245 особа, од којих 6.372 има држављанство Републике Словеније, а осталих 16.873 имају статус странца или су без држављанства или су сврстани у категорију непознато.

Речено је, да је у последњој деценији XX века, највећи број пресељених дошао из Босне и Херцеговине (54,4%). Очигледно је да је рат многе становнике отерао у изгнанство. Уточиште у Словенији је потражило највише Муслимана (Бошњака), а Срби и Хрвати су се углавном повукли у своје матичне домовине. Ипак, донекле је висок и проценат досељених Хрвата и Албанаца.

У обрађеном периоду од једне деценије доселило се 1.721 Срба. Највише из БиХ (954), из СРЈ (542) и из Хрватске 225.

2. Етничко чишћење после 1990 године: да или не?

Понекад се из различитих извора чује, да је Словенија после 1991. године обавила "етничко чишћење"². Резултати пописа не потврђују овакве тврдње. Упоредивање резултата пописа становништва 1991. и 2002. године показује да је према попису 2002. у Словенији живело 86,34% људи (1.652.109) који су у Словенији живели и 1991. године. Распоред становништва према националној припадности показује да је према попису 2002. године у Словенији живело 87,28% (1.474.833) људи који су се и 1991. године изјаснили као Словенци, 71,98% (2.544) као Албанци, 77,64% (3.369) као Црногорци, 83,26% (44.025) као Хрвати, 79,7% (3.484) као Македонци и 86,5% (9.726) оних који су се 1991. изјаснили као Југословени.

Занимљива је и расправа о народном саставу нових категорија које су биле сврстане у рубрику "национално неодређени". Упоредивањем података пописа 1991. и 2002. године може се закључити да је било и 50% оних који су се определили као Босанци 2002. године (8.062), а пописани су и 1991. године. Остали су рођени после 1991. (о њиховом националном опредељењу изјаснили су се родитељи) или су се у Словенију преселили после 1991. Како показују упоредни подаци о кретању становништва од 1991–2002. године, од 4.059 становника који су се у попису из 2002. године изјаснили као Бо-

² Neva Miklavčič Predan, *Nedjeljni vjesnik*, 29.6.2003, str. 11

санци, половина њих се и 1991. изјаснила да су Муслимани (51,7%), 13% да су Срби, а 5,8% да су Југословени.

Нешто је другачија слика у категорији "нису желели да одговоре". Међу лицима која су се на попису 2002. изјаснили да не желе да одговоре на питање о националној припадности било је 80% (38.568 од укупно 48.588) оних који су били обухваћени и пописом из 1991. године. Занимљив је национални састав те статичке категорије. Међу становницима који су пронађени у оба пописа, а у попису из 2002. године су изјавили да не желе да одговоре на питање о националној припадности (било их је 38.568), на попису из 1991. године, 60% их је изјавило да су Словенци. Треба споменути још кретања код Хрвата (8,5%), Муслимана (4,4%), Срба (9,7%) и у категорији Југословени (3,5%).

Према попису из 2002. године унутар категорије "непознато", пронађено је 78% особа (99.146) које су биле пописане и у попису 1991. У односу на националну припадност, већина лица која су се у попису 2002. уврстили у категорију непознато, у попису 1991. се опредељују као Словенци- 85%, односно 84.345 лица. Распоред осталих националних категорија је сличан распореду категорије "нису желели да одговоре": Хрвати 3%, Муслимани 1,7%, Срби 3,1% и Југословени 0,8%.

Практично је немогуће установити колико се припадника народа, који су 1991. живели у Словенији, у међувремену одселило. Података о народној припадности одсељених нема! Ако постоје (подаци из редовне статистике), са њима треба врло пажљиво поступати. За комплетну оцену миграцијских токова и последично оцењивање раста/пада броја појединих националних група, требало би да располажемо и са тачним подацима о њиховом наталитету и морталитету. Требало би имати на уму и то да ове групе нису нестале процесом умирања³. На жалост не располажемо ни са овим подацима. О утицају морталитета на број припадника појединих група можемо само да нагађамо. На пример, степен морталитета је код свих националних група слична. Али, такво размишљање би било у супротности са податком који каже да се у Словенију досељавало пре свега младо становништво. Овоме би могло да се дода и то да се пресељавало већином мушко становништво, за које статистички подаци показују да имају краћи животни век од жена. Било како било, по неким проценама, у последњој деценији је из Словеније отишло приближно 30.000 људи не словеначког порекла. Процентни варирају од групе до групе. Највише је отишло Срба и Црногораца, а најмање

³ Стопа смртности или морталитета је показатељ који нам говори колики део популације је умро у одређеном временском периоду. Општа стопа морталитета (сви умрли / становништво) * 1000 %) у Словенији износи између 8-9/1000, већа је код мушкараца (11-12/1000) него код жена (6-7/1000).

Бошњака (Муслимана) и Хрвата. Изражено је и осипање албанске популације. Разлоге смањења албанске популације, вероватно би требало потражити у економским приликама.

Објашњења одласка несловенских популација су прихватљива, ако знамо да су из Словеније отишли многи припадници ЈНА и чланови њихових породице, као и они припадници народа и народности бивше заједничке државе који се нису слагали са осамостаљењем Словеније и нову државну творевину нису прихватили као "нову домовину"; односно мислили су да ће живот у новој државној и политичко социјалној творевини радикално утицати на слабљење њиховог друштвеног статуса и животног стандарда.

Код решавања проблема наталитета пресељеног становништва није главни проблем доступност квантитативних података, већ методолошка бескорисност и недоследност извора (попис и статистика рођења) која не омогућава раздвајање порекла у изворној области и порекла у новом, насељеном подручју. Ако израчунамо порекло из пописних података, бројем живорођене деце обухваћена су и рођења пре досељавања у Словенију. Пошто се много жена доселило у Словенију тек када су родиле децу, подаци о пореклу не аутохтоног становништва у Словенији су прецењени јер су се поједине жене преселиле у Словенију после свог фертилног периода (ово углавном важи за избегличку популацију деведесетих година). Показатељи рађања по појединим групама жена, као што се може видети из пописа 2002. показују следећу слику:

Табела 1. Показатељи рађања по националним групама жена, Словенија, попис 2002.⁴

Народност	Просечан број живорођене деце по жени преко 15 год.		Укупан број рађања		
	Све жене	Досељене	Све жене	Досељене старије од 35	Приликом пресељења
УКУПНО	1,55	1,78	2,10	2,03	2,35
Словенке	1,57	1,79	2,10	1,95	1,94
Албанке	1,96	2,20	3,51	3,55	3,54
Бошњакиње	1,58	1,91	2,82	2,84	3,22
Црногорке	1,47	1,78	1,90	1,92	2,05
Хрватице	1,63	1,81	1,99	2,01	2,32
Македонке	1,45	1,73	1,95	1,96	1,72
Српкиње	1,36	1,70	1,81	1,80	1,82
Босанке	1,60	1,78	2,64	2,69	2,96
Неопређене	1,16	1,59	1,86	1,87	2,07
Нису желеле да одговоре	1,40	1,69	2,01	2,00	2,19

⁴ Данило Доленц, *Ибид*, стр. 122

Из табеле сазнајемо да Српкиње имају најнижи степен рађања.

Аналізу могућих узрока смањивања броја припадника не словеначке националности можемо допунити чињеницом да је изванредан проценат становника Словеније прешао из једне националне групе у другу. Упоредивање резултата пописа из 1991. и 2002. године показује да је прелазак из једне националне групе у другу општа појава. Чињеница је да преовлађује прелазак несловеначке популације у словеначку. Неколико примера: од укупног броја 44.025 људи који су се у попису из 1991. определили као Хрвати, у попису из 2002. године, њих 12.434 определили су се као Словенци, 271 као Срби, 172 као Босанци, 201 особа се определила по регионалној припадности и 3.272 није желело да одговори на питање о националној припадности.

Сличан тренд запажамо и код српске заједнице. Од 35.272 особа које су у попису 1991. године изјавиле да су Срби, у попису из 2002. њих 3.116 је изјавило да су Словенци, 148 се определило за Бошњацима, 169 за Хрватима, 533 за Босанцима, а 3.749 није хтело да одговори на питање о националној припадности.

Упоредивање пописа показује да су се "национално преобратили" и они који су се 1991. године изјаснили као Словенци. На попису из 2002. године за Бошњацима се определило 294, за Хрватима 2.296, за Муслимане 175, за Србе 868 и за Босанцима 154. На питање о националној припадности није желело да одговори 23.360 људи. Разлоге ових прелазака наравно, можемо само да нагађамо. Поред тога, треба поново упозорити на разлоге који су довели до енормног повећања категорије "непознато".

Да није било претерано великих процеса емиграције из Словеније можемо показати и другим подацима; на пример подацима о матерњем језику које ћемо навести у наставку.

Претходно би требало погледати и резултате пописа становништва из 2002. године који говоре о месту рођења и националној припадности. Подаци пописа из 2002. (место рођења и национална припадност) откривају сличну слику као попис из 1991. године. Већина становништва Републике Словеније које се по националној припадности не опредељује за Словенце, рођено је изван Словеније. У Словенији је рођена 1/3 популације која се не изјашњава за Словенце или за припаднике "класичних" националних мањина. Највише не словеначког становништва рођено је у Босни и Херцеговини, потом у Хрватској и Србији и Црној Гори.

Требало би напоменути још две ствари. Као прво, са подручја бивше заједничке државе селе се и Словенци. Резултати пописа показују да досељени Словенци представљају приближно 20 % свих досељених у Словенију. Друго, ако за осталу не словеначку популацију важи да их највише долази из "матичних" држава, за Србе важи

да их највише долази из Босне и Херцеговине, затим из Србије и Црне Горе, а важан је и део становништва рођен у Хрватској

Међу подацима требао би потражити и одговор на питање која се популација (48.588 особа) крије у рубрици "нису желели да одговоре? С обзиром на то да су већином рођени у Словенији (74%), могло би се закључити да је реч о групи "национално индиферентних" Словенаца. Можда се иза овог броја крије онај део несловеначке популације која из различитих разлога не жели да се јавно одређује. Можда се иза тог броја крију припадници друге или треће генерације имиграната који још увек тумарају између културе родитеља и идентитета околине.

За расправу о етничком шаренилу словеначке заједнице посебно су важни подаци о матерњем језику, посебно због промене методологије обухвата података о националној припадности⁵. Одговор на питање о матерњем језику је био обавезан. Зато је део непознатих одговора сразмерно мали, око 2,7% или 52.300 особа. У поређењу са пописом из 1991. године удео непознатих одговора повећао се за пола процента. Становништво Републике Словеније је према подацима пописа 2002. године, гледајући по матерњем језику веома хомогено – словеначки је матерњи језик 87,7% становништва Словеније. Следе хрватски (2,8%), српско-хрватски (1,8%), српски и босански (1,6% сваки). Део становништва чији је матерњи језик другачији од поменутих износи 1,8%. Између 1991. и 2002. године број становништва са словеначким матерњим језиком повећао се за 3.300, а проценат се смањило за 0,6. То је у поређењу са раздобљима 1971. – 1981. и 1981. – 1991. мало смањење (2,7% и 3,2%).

Што се тиче матерњег језика највеће промене између 1991. и 2002. године у саставу становништва Словеније, догађале су се у оквиру српско-хрватске језичке групе Смањило се број лица којима је

⁵ У методолошким објашњењима Пописа 2002. године је код категорије матерњи језик записано је следеће: матерњи језик дефинисан је као језик који је особа научила у раном детињству у кругу породице или другом сличном окружењу док је дете живело код рођака, у дому и слично. Ако је особа у раном детињству научила више језика онда је матерњи језик онај за који особа сматра да је њен матерњи језик. Настанком самосталних држава на простору бивше Југославије променила су се и имена језика. Тако је у Хрватској у употреби хрватски језик, у Србији српски језик, у Босни и Херцеговини босански, хрватски и српски језик. У Црној Гори је службени језик српски ијекавског типа иако се у пракси употребљава назив црногорски језик. Свака пописана особа могла је слободно да се одлучи о матерњем језику. Зато је класификација која је важила у прошлим пописима допуњена новим одговорима међу којима су и црногорски, босански и бошњачки језик. Подаци о босанском и бошњачком језику били су сједињени у босански језик. У класификацији за приказивање података био је сачуван и српско-хрватски језик јер је међу наведеним одговорима био веома заступљен.

матерњи језик српско-хрватски и хрватско-српски, а повећао се број оних чији је матерњи језик српски, хрватски, црногорски, или босански. Црногорски и босански језик класификација из 1991. није познавала. Већина оних који су се 2002. године одлучили за црногорски или босански језик, а њих је било 31.500 пре десет година одређивало се за српско-хрватски.⁶

Поређење података о националној припадности и података о матерњем језику указује на раскорак у корист матерњег језика. Одређени језика обично говори више лица него оних који су се одредиле за припадност одређеном народу. Највидљивија је разлика код хрватског народа и хрватског језика. Категорије *национална припадност* нам указује на радикалан пад, приближно чак 33% (17.234 особе). Истовремено, категорија *становништво према матерњем језику* открива нам да се више лица него 1991. године изјаснило да им је хрватски матерњи језик. Сличне али блаже раскорак препознајемо и код осталих народа и њихових језика, укључујући и словеначки језик. О узроцима ових раскорака можемо само да нагађамо. Детаљнија објашњења би нам донела најтачније квалитативно истраживање. Можда је за ово крива акомодација, можда је то прикривање резултат уздржаности већинске популације да изразе друге компоненте националног идентитета у јавности. Било како било, расправа о "статистичком геноциду" без уважавања обе променљиве категорије (народне припадности и матерњег језика) значило би грубо поједностављивање резултата пописа 2002. године.

Поједини аналитичари покушавају да разреше дилеме о бројном стању појединих националних група укључивањем одговора на питање о вероисповести. Код те категорије појављују се тешкоће као и код одговора на питање о националној припадности. Одговор на питање о вероисповести није био обавезан. Ту могућност је искористило бар 15,7% становништва Републике Словеније и зато је расправа на ту тему више него спекулативне природе. Утврђивање припадности одређеној националној групи помоћу вероисповести је методолошки јако дискутабилно. Вероисповест је транснационална категорија – одређене вероисповести не могу се приписати само једној националној групи. Истина је да се на пример претежни део српске популације (78,8%), који се одредили по вероисповести изјаснио да припада православној вероисповести, као и да се за припадност исламској вероисповести изјаснило 87,78% припадника босанске, муслиманске и бошњачке заједнице који су се одредили по вероисповести.

⁶ Статистичке информације, бр. 92/2003, СУРС, Љубљана, 2003, стр. 42.

3. Особине заједнице(а)

3.1. Просторна дисперзија

За разлику од класичних националних мањина, које имају више или мање познат насељени простор, за имигрантске популације је значајна просторна дисперзија. Место њиховог пребивалишта је тесно повезано са запосленошћу. Чак и у примеру Словеније могуће је препознати суштину. Припаднике имигрантских група (и њихових потомака) можемо наћи у свим словеначким општинама. Највеће концентрације запажене су у већим индустријским и урбаним центрима. Највећи део не словеначког становништва је у Јесеницама (31%), где је највише Муслимана, а слично је и у Велењу (20,5%). У Јесеницама, Бошњаци и Муслимани представљају укупно 18% национално опредељеног становништва, а у Велењу 8%. У четири општине Љубљани, Јесеницама, Велењу и Копру живи више од половине укупног становништва Словеније. Пошто су се људи досељавали у Словенију на претежно добро развијена, привредна, урбана подручја, натпросечан део не словеначког становништва (изнад 10%) имају, поред Марибора, општине Љубљана 12,9%, Крањ 11,9%, Копар 14,9%, као и неке мање општине којима је због рударства била неопходна неквалификована радна снага - Трбовље, Храстник, Тржич. У све три општине не словеначко становништво чини око 11%.⁷ Велики део не словеначког становништва налази се у приобалним општинама. Разлоге томе требало би тржити у процесу развојне индустријализације и нове колонизације популационо испражњеног приобалног дела до 1954. године. У Изоли је проценат становника општине који се национално нису определили као Словенци 22%, у Копру 20%, а у Пирану 5%. Италијанско аутохтоно становништво, коме по словеначком уставу припада одговарајући број посебних мањинских права, ни у једној приобалној општини не представља већинску не словеначку популацију.

Већинско не словеначко становништво у општини Изола чине Хрвати – 804 лица (6,6% национално опредељених), Срби – 4,5% (546) и Бошњаци – 4,3% (518), затим следе Италијани са 3,5% у броју не словеначког становништва.

И у општини Копар већинско несловенско становништво чине Хрвати (2.193 или 5,4% национално опредељеног становништва), Срби (1.693 или 4,2%) и Бошњаци (1.196, 2,9%). Италијанско аутохтоно становништво броји 712 особа или 1,8% национално опредељеног становништва. Слично је и у општини Пиран - највећи број оних који су се определили као несловенци представљају Хрвати 810

⁷ Статистичке информације, Бр. 93/2003. СУРС, Љубљана, 2003, стр. 70 – 71

(6,1%), потом следе Италијани (698 или 5,3%) као и Срби (435, односно 3,3%). Није необично ни то, да се при описаном етничком саставу често појављују како унутар ових група, тако и код неких спољних посматрача питања о утемељености великог раскорака између правне заштите *аутохтоних* националних и *нових* националних мањина.

Срби чине изразито урбану популацију. Највише Срба живи у општини Љубљана – 13.101. На подручју општине Љубљана живи 1/3 свих који су се на попису определили као Срби. Концентрација српског становништва се запажа у општинама Крањ, Марибор, Цеље, Копар, Велење и Јесенице.

3.2. Полна структура

Многа истраживања о имиграцијским процесима у Европи показују да међу имигрантима прве генерације преовлађује мушка популација. Словеначки пример није ништа другачији што илуструју подаци из пописа становништва из 1991 године. Обрасцу који је значајан за аутохтону популацију (Словенци, Мађари, Немци) највише се приближава категорија "нису желели да одговоре". И овај податак иде у прилог већ установљеном закључку да се у оквиру ове популације највероватније налази добар део друге или треће генерације имиграната.

Слично као и за остале досељене групе, и код Срба преовлађује мушка популација. Део женске популације вероватно потиче од спајања породица.

Табела 2. Становници српске националности према полу и месту рођења, попис 2002.

Место рођења	Мушкарци	Жене	Укупно	Укупно у %
Словенија	7129	6116	13245	34
БиХ	8643	6969	15612	41
Хрватске	944	606	1550	4
Македонија	43	26	69	0
Југославија	4749	3573	8324	21
Друге државе	84	80	164	0
Укупно	21592	17372	38964	100

3.3. Старосна структура

У последњој деценији, становништво Словеније постаје све старије. Ово важи за све националне категорије. За Словенце, Италијане и Мађаре важи да су старије популације. Слично је и са Немцима и Аустријанцима. У *нове* мањине спадају веома младе популације Албанаца, Бошњака, Муслимана и Босанаца. Међу старију популацију треба уврстити Црногорце и Хрвате. Македонци су са 9,6 % ста-

новништва старијег од 65 година, на прагу старења, а за српску популацију се може закључити да је већ у процесу старења (10,9%).

Табела 3. Становништво српске националности према старости и полу, попис 2002.

Старост	Мушкарци	Жене	Укупно
0 – 4	461	402	863
5 – 9	578	583	1161
10 – 14	1271	1158	2429
15 – 19	1790	1623	3413
20 – 24	1717	1437	3154
25 – 29	1165	842	2007
30 – 34	880	1029	1909
35 – 39	1695	1896	3591
40 – 44	2680	2502	5182
45 – 49	3397	2385	5782
50 – 54	2055	1418	3473
55 – 59	1083	668	1751
60 – 64	1195	564	1759
65 – 69	859	370	1229
70 – 74	349	256	605
75 – 79	323	65	488
80 – 84	66	47	113
85 +	28	27	55
Укупно	21592	17372	38964

3.4. Становништво према националној припадности и образовању

Резултати пописа показују да се образовна структура становништва Словеније у периоду од 1991. до 2002. године доста изменила. Према попису 1991. године скоро половина становништва (47,2%) имала завршену основну школу и мање, а данас трећина становништва има најниже образовање.

Због методолошких разлика између Пописа 1991.⁸ и Пописа 2002.⁹ подаци за ове две категорије не могу се апсолутно упоредити. Највише се смањио број становништва са незавршеном основном школом (са 16,7% 1991. године, на 6,3% у Попису 2002.), а непромењен је остаје део становништва без образовања (0,7%). Делом су ове промене и последица смртности генерација са најнижим образовањем.

⁸ Подаци су преузети из базе у којој је важио последњи завршени разред, зато су појединци са завршеном основном школом која је трајала мање од 8 разреда, аутоматски сврстани у категорију недовршена основна школа.

⁹ Податак се заснива на изјави особе о завршеној основној школи и то у трајању основне школе у одређеном периоду.

Веома се повећао део становништва са завршеним средњим образовањем. Подаци говоре да данас више од половине становништва (54,1%) има завршену средњу стручну школу. Мало је већи број оних који су завршили нижу или средњу стручну школу (27,2%), него оних који су завршили средњу стручну или општу (26,9%). Више образовање има 12,9% становништва, што је за 4% више него на попису из 1991.¹⁰

Немогуће је тачно прорачунати образовну структуру појединих националних групација, јер је у категоријама "нису желели да одговоре" и "непознато" приближно 10% становништва Словеније. Исти разлог онемогућава и сасвим поуздано поређење са резултатима пописа из 1991. Додатно ограничење представљају и поменуте методолошке разлике приликом прикупљања података о образовању.

Међу припадницима већинске популације преовлађују лица са средњим степеном образовања (54,3%). Слични закључак важи и за Црногорце (52,6%), Хрвате (50,8%), Македонце (47,7%) и Србе (51,5%). Код Албанаца, Бошњака, Муслимана и Босанаца преовлађују категорије без образовања, непотпуна основна школа и основна школа. Ови бројеви показују резултате развоја Словеније седамдесетих година прошлог века, који су се заснивали на улагању у радно интензивне гране за које је била потребна ниско образована радна снага. Планови реструктурирања привреде који су обухватили и образовање радника који су били технолошки вишак, нису достигли ову популацију.

Слична слика показује се и код испитивања другог дела популације- високо образованих. Високу школу има 7,1% оних који су се определили као Словенци. Виши проценат високообразованих је могуће приметити код Црногораца (10%), нешто нижи од већинске популације је проценат високообразованих код Македонаца (6,6%), Хрвата (5,9%), и Срба (4,8%).

Далеко најнижи проценат становништва са високим образовањем је код Албанаца (1,7%), Бошњака (1,3%), Муслимана (0,5%) и оних који су се изјаснили као Босанци (1,3%). Постоји опасност да ће ове популације у друштву које се теоретски заснива на знању, бити развојно најугроженије. Овим популацијама би могао да прети и "ромски синдром". Такву групацију ћемо посматрати као социјални проблем, а не као културни феномен. И још напомена о категорији »нису желели да одговоре«. Током расправе о националној припадности навели смо да је био претежан број оних који нису желели да

¹⁰ Statističke informacije, br. 92/2003, SURS, Ljubljana 2003, str. 44.

одговоре на питање, а рођени су у Словенији. Са великом вероватноћом је могуће тврдити да ову категорију чине првенствено припадници друге генерације имиграната. Они имају релативно добру образовну структуру, међу њима је и надпросечни број магистара и доктора наука. Да ли је то можда популација која се већ припрема да приступи већинској етничкој заједници или је то популација која ће пренесени идентитет родитеља преобликовати и чувати на нови начин?

Табела 4. Становници српске националности стари 15 година и више, према полу и образовању, попис 2002.

Образовање	Мушкарци	Жене	Укупно
Без образовања	66	277	343
Незавршено основно	699	1053	1752
Основно	525	6390	11645
Ниже и средње стручно	7014	3149	10163
Средње стручно и опште	4154	3416	7615
Више	777	349	1126
Високо	1158	485	1643
Специјализација	61	36	97
Магистратура	57	27	84
Докторат	41	2	43
Укупно	19282	15229	34511

3.5. Становништво према занимању и националној припадности

Припаднике националних група можемо наћи у свим занимањима. Распоред припадника националних група по занимањима показује сличну слику уочену у свим имигрантским државама. Припадници већинског народа заузимају претежни део радних места у законодавној, судској и извршној области, стварају слој високих службеника и углавном обављају менаџерске послове у већини предузећа. За словеначке прилике карактеристично је да припадници већинског народа чине слој земљорадника, шумара, ловаца и риболоваца. Мањи је број Словенаца који се баве неиндустријским начином рада, мање има оних који управљају машинама и оних који се баве једноставним пословима. У ове три категорије занимања запослено је 34% становништва који су се определили као Словенци. Сличне прилике можемо запазити и код осталих аутохтоних група (осим код Рома). У супротности са овим трендом припадници имигрантских популација у великој мери обављају занимања која припадници већинске популације не желе да обављају. Тако се скоро половина припадника поједине имигрантске групације бави занимањима у вези са неиндустријским начином рада, као радници на машинама, индустријски произвођачи или обављају једноставне послове. У процентима, распоред становништва Словеније старости преко 15 година према по-

менути занимањима и националној припадности је следећи: Словенци 34%, Албанци 55%, Бошњаци 67%, Црногорци 43%, Хрвати 48%, Македонци 52%, Муслимани 71%, Срби 57% и Босанци 67%. Категорије Бошњаци, Муслимани и Босанци мало одступају, што се с обзиром на образовну структуру, могло и очекивати.

Табела 5. Становници српске националности старости 15 година и више по занимању, попис 2002.

Занимање	
Законодавци, високи службеници, менаџери	429
Стручњаци	690
Техничари и други стручни сарадници	1.938
Службеници	1.361
Услужна занимања, продавци	2.298
Радници на селу, шумари, риболовци, ловац	110
Занимања за неиндустријски начин рада	3.132
Радници на машинама, индустријски произвођачи	4.461
Једноставни послови	4.052
Војнички позиви	86
Непознато	1.565
Укупно	20.122

3.6. Становништво према статусу активности и националној припадности

Класична слика прилика међу већинским становништвом и имигрантских група огледа се и у подацима који говоре о статусу активности припадника појединих националних група. Процент запослених и само запослених (40,4%) код већинског становништва је мањи у односу на поређењу са имигрантском популацијом. Популације имиграната су млађе, са великим процентом радно активног становништва. Зато у оквиру већинске популације има пуно пензионера (25%) у односу на проценат пензионера у оквиру поједине етничке групе. Међу словеначком популацијом има и мање незапослених (6%), док се проценат незапослених код несловеначке популације креће између 8,5% код Хрвата, до 11% код Муслимана. Бројеви допуњавају оно што је записано у поглављу о образовању. Потребе за ниско образованом радном снагом су на тржишту рада ограничене. Могуће је да ће неко висок проценат незапослене популације у оквиру категорија Бошњаци, Муслимани и Босанци (ово произилази из лошије образовне структуре припадника ове популације) приказати као етнички, а не развојни проблем, односно да ће инсистирати на дискриминацији популације исламске вероисповести.

Табела 6. Становници српске националности према полу и статусу активности, попис 2002.

Статус активности	Мушкарци	Жене	Укупно
Запослени	10887	8357	19244
Служе војни рок	63		63
Самозапослени	699	179	878
Земљорадници	6	5	11
Деца, ученици, студенти	4471	4234	8705
Пензионери	3484	2222	5706
Незапослени	1941	1914	3855
Домаћице, домаћини	5	390	395
Неспособни за рад	34	36	70
На издржавању казне	3		3
Остало	68	40	108
Укупно	21592	17372	38964

Закључак

У домаћој, па и у иностраној стручној и политичкој сфери се често појављују следећа питања: да ли су припадници *нових* мањина дискриминисани у поређењу са припадницима италијанске и мађарске националне групе? Да ли су припадници *нових* националних група дискриминисани у поређењу са припадницима ромске заједнице? Да ли је положај *нових* националних група радикално ослабио у поређењу са периодом заједничког живота у заједничкој југословенској држави? Оцена је установљена кроз виђење припадника већинске националне заједнице. Зато је критичка оштрица мање оштра него што би могла да буде ако би је писао припадник националне групе. С формално правног гледишта нема великог раскорака између ова два периода. Националне групе, које су предмет нашег истраживања ни у претходном периоду нису имале посебна мањинска права, ако изуземо школу на српскохрватском језику у Љубљани која је формирана средином деведесетих година 20. века.

Међутим, могу се издвојити и нерационални потези у вези са словеначким национализмом. Језик комуникације у јавној и приватној употреби био је словеначки; лична документа (личне карте, пасоши, војне књижице, итд) била су штампана на словеначком језику. Медији и обавештавања су били на словеначком језику. Употреба других језика у јавности, посебно у односу са институцијама, није била пожељна, шта више, припадници већинске популације су употребу других језика сматрали као омаловажавање словеначког, као изазивање и јужњачку најезду. Можемо додати и то да *вечни* демократи, припадници нових националних група, као некакву компензацију за *изгубљена* права углавном имају двојно држављанство.

Припадници нових националних група би вероватно набројали гомилу примера неравноправног приступа, за које би тврдили да су последица етничке дистанце и/или етничке одбојности. Пошто нема сасвим откривене дискриминације на националној основи, ови односи спадају у сферу суптилно прикривене дискриминације. Ово је тешко откривати и још теже доказати. Увек је могуће пронаћи друге, сасвим не етничке разлоге за такав, а не другачији избор.

Припадници националних група који су предмет расправе у датом тексту имају на располагању ограничен број медија за промоцију и чување властитог језика и културе. Основни медиј је породица, а остали медији (друштва, обавештавања) играју секундарну улогу.

Посматрано кроз призму различитих истраживања и словеначког јавног мњења, можемо још увек да тврдимо, да преовлађују процеси неразвијене адаптације; примарно због преовлађујућег мишљења о прихватљивости једностране интеграцијске политике која се заснива на интересима имигрантског друштва; на процесима неразвијене адаптације и неразвијеног културног плурализма. Перцепција словенске нације као мултиетничке творевине се у оквиру групе етничких Словенаца још није одомаћила. Разлога наравно има више. Претежни део се може приписати већинској популацији; део кривиче можда лежи и на мањинским групама. Можда би за почетак новог доба свима била потребна расправа о појму *матична домовина*. Да ли је то заиста држава из које су се преселили сами или држава из које су се преселили њихови преци?

Miran Komac, Ljubljana (Slovenija)

SERBS IN SLOVENIA

Summary

Serbs in Slovenia represent an allochthonous minority community whose members originate from Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Croatia. Only a couple of dozen Serbs originate from the autochthon Serbian community that populates Bela krajina. Results of the Public censuses from 1991 and 2002 give a lot of data from which conclusions about the status of the Serbian community in Slovenia will be drawn.

Key words: Serbs, Migrations, Emigrants